

KU KYMLICKOVÝM VÝCHODISKÁM LIBERÁLNEJ KONCEPCIE MENŠINOVÝCH PRÁV

LUKÁŠ LABUDA, Katedra filozofie a aplikovanej filozofie, Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Trnava, SR

LABUDA, L.: The Basis of Will Kymlicka's Liberal Conception of Minority Rights
FILOZOFIA 73, 2018, No 7, pp. 555 – 565

The article deals with W. Kymlicka's argumentation in favor of minority rights. It examines in particular the argument for equality, which plays the key role in Kymlicka's liberal multiculturalism. The core of the argument is, first, the problem of the neutrality of the state face to face the minority cultural groups and second, the handicaps the minorities have to meet due to their group classification. Kymlicka's argumentation is interpreted on the background of Dworkin's concept of the equality of resources, in particular as related with his thought experiment of the original sources auction. In conclusion the limits of Kymlicka's interpretation are shown, which make its applicability problematic.

Keywords: Will Kymlicka – Minority rights – Argument for equality – Neutrality
– Ronald Dworkin

Úvod. Množstvo liberálnych demokracií dnes čelí problémom, ktoré vyplývajú z vysokej etnickej, náboženskej a kultúrnej diverzity ich obyvateľstva. Menšiny sa čoraz intenzívnejšie domáhajú lepšieho postavenia v spoločnosti a zmiernenia znevýhodnení, ktorým musia v súvislosti so svojím spôsobom života čeliť. Reakciou na tieto požiadavky bola politika multikulturalizmu. Multikulturalizmus sa nachádza medzi segregáčnym a asimilačným prístupom. Cieľom asimilačného prístupu je postupné splynutie menšinového obyvateľstva s majoritou. Naopak, segregáčny prístup sa snaží udržať rôzne kultúry a kultúrne skupiny oddelene. Multikulturalizmus sa odlišuje od asimilačného a segregáčného prístupu v tom, že jeho cieľom nie je eliminovať ani segregovať kultúrnu diverzitu, ale vytvoriť podmienky, v ktorých budú môcť rozličné kultúrne skupiny a ich členovia koexistovať v rámci jednej spoločnosti s rovnakou mierou vzájomného rešpektu (Hinman 2008, 324).

Väčšina štátov začala postupne opúšťať asimilačný model a zaujala postoj zámernej nečinnosti (*benign neglect*)¹, ktorý vychádza z idey liberálnej neutrality, podľa ktorej má štát garantovať rovnaké práva pre všetkých, ale má byť tolerantný voči individuálnym

¹ Uvedený termín používa najmä Will Kymlicka (1995, 3, 49 – 57, 106). Chandran Kukathas (2003, 15) preferuje v tomto kontexte označenie politika ľahostajnosti (*politics of indifference*).

presvedčeniam a voči individuálnym spôsobom života.² Niektorí predstavitelia multikulturalizmu, napríklad Will Kymlicka (1989), Alan Patten (2014) či Charles Taylor (1994), však začali poukazovať na to, že absencia systematickej asimilácie ako taká nie je dostatočujúca, keďže štátna neutralita ponecháva asimilačný model v jeho pasívnej forme. Znamená to, že členovia menšinových kultúrnych skupín musia často v súvislosti so zachovávaním svojej kultúry vynakladať dodatočné zdroje či úsilie, čo sa odráža v ich tendencii odkláňať sa od spôsobu života, ktorý im danú záťaž spôsobuje, a preberať majoritný kultúrny rámec. Tento proces – na rozdiel od aktívnej formy – nie je cielený, avšak z dlhodobého hľadiska má rovnaké dôsledky. Uvedení autori sú presvedčení, že všeobecné ľudské práva nie sú schopné ochrániť menšinovú kultúrnu skupinu ako celok. Jediným spôsobom ako zmierniť znevýhodnenia, ktorým musia menšinové skupiny čeliť, je podľa nich zavedenie menšinových práv. Najkomplexnejšiu argumentáciu v prospech menšinových práv ponúka Will Kymlicka.³ Na rozdiel od iných multikultúrnych teoretikov (Charles Taylor 1994, Bhikhu Parekh 2000) Kymlicka buduje svoju argumentáciu v rámci liberálnej teórie a ako východisko neurčuje vnútornú hodnotu kultúry, ale jej význam v živote jednotlivca. Podľa jeho názoru totiž kultúrna skupina nie je hodnotná sama osebe. Jej hodnota je v tom, že sprostredkúva svojim členom kultúrny rámec, ktorý im umožňuje posúdiť, čo je či nie je hodnotné (Kymlicka 1989, 165). Je presvedčený, že nie je správne stavať jedinca do pozície, v ktorej si musí vybrať medzi znevýhodnenou pozíciou a majoritnou kultúrou. Nazdáva sa totiž, že puto medzi jedincom a jeho kultúrou je veľmi silné, a preto snaha o jeho pretrhnutie vytvára na daného jedinca značný tlak. Zamýšľa sa nad tým, či je ospravedlniteľné, aby jedinec musel byť vystavený danému tlaku, ak opustenie jeho kultúry nie je výsledkom jeho slobodnej voľby.

Cieľom štúdie je analýza Kymlickovej argumentácie v prospech menšinových práv. Budeme sa pritom venovať normatívnej línii danej argumentácie⁴. Zameriame sa predovšetkým na argument rovnosti, ktorý zohráva kľúčovú úlohu v jeho liberálnej koncepcii multikulturalizmu. Podstatnou časťou argumentu je otázka štátnej neutrality v kontexte menšinových kultúrnych skupín a povaha znevýhodnení, ktorým musia menšiny v dôsledku svojej skupinovej príslušnosti čeliť. Kymlicka chápe problém menšinových práv ako problém spravodlivosti, pričom sa hlási k Dworkinovej interpretácii spravodlivosti ako rovnosti zdrojov.⁵ Z toho dôvodu budeme Kymlickovu interpretáciu menšinových práv interpretovať na pozadí Dworkinovho konceptu rovnosti prostriedkov, najmä v súvislosti s myšlienkovým experimentom aukcie počiatočných zdrojov.

² Bližšie k idei neutrality štátu pozri napríklad (Cibik 2011, 481 – 485).

³ Na tomto tvrdení sa zhoduje veľké množstvo autorov, napríklad (Maciel 2014, 383), (Joppke 2017, VI), (Modood 2013, 18), (Lukes 2008, 107), (Vitikainen 2015, 4).

⁴ Kymlicka sa zameriava najmä na normatívne vymedzenie multikulturalizmu a menšinových práv. Nepopiera ani dôležitosť empirického skúmania danej problematiky, no poznamenáva, že absencia dostatočného množstva spoľahlivého empirického materiálu môže mať za následok zovšeobecňovanie špecifických prípadov (Kymlicka 2010).

⁵ K odlišným interpretáciám ľudských práv v kontexte liberálnych demokracií pozri napríklad (Pavličová 2017).

V záverečnej časti sa venujeme limitom Kymlickovej variácie Dworkinovho experimentu, ktoré sú zároveň limitmi jeho argumentu rovnosti.

Štátna neutralita ako zdroj znevýhodnenia. Will Kymlicka nijakým spôsobom nepodceňuje dôležitosť univerzálnych ľudských práv. Práve naopak, zdôrazňuje, že univerzálne ľudské práva⁶ sú najväčším morálnym výdobytkom 20. storočia (Kymlicka 2009, 30). Podstata problému podľa Kymlicku (1995, 5) netkvie v tom, že univerzálne práva by neposkytovali kľúč k riešeniu otázok súvisiacich s menšinami, ale v tom, že nezohľadňujú rôzne riziká, ktorým čelia príslušníci menšín z dôvodu jazykových, náboženských, kultúrnych alebo etnických špecifik. Napríklad právo na slobodu slova ako univerzálne ľudské právo neponúka návod na uplatňovanie adekvátnej jazykovej politiky, rovnako ako právo na slobodu pohybu neposkytuje kľúč pre zavedenie vhodnej imigračnej politiky. Dôležité otázky sú v konečnom dôsledku ponechané na demokratický proces rozhodovania v rámci jednotlivých štátov, ktorý je zo svojej podstaty rozhodovaním väčšiny. Znamená to, že menšinu môže vystaviť veľkej nespravodlivosti.

V subsumovaní menšinových práv pod univerzálne ľudské práva Kymlicka identifikuje zámernú snahu o oslabenie a následnú kontrolu menšín. Univerzálne ľudské práva totiž chránia príslušníkov menšiny ako jednotlivcov, ale neochránia ich inštitúcie, v dôsledku čoho oslabia ich kolektívnu politickú silu. Kymlicka v tejto súvislosti nehovorí len o snahe o politické oslabenie menšín, ale aj o anticipácii ich zániku. Národným a etnickým minoritám totiž nebolo udelené postavenie, ktoré bolo nevyhnutné pre ich ďalšiu existenciu (Kymlicka 2009, 31). Absencia práva na používanie materinského jazyka vo verejných inštitúciách a vzdelávacích ustanovizniach spojená s asimilačnou politikou jednotlivých štátov podľa Kymlicku jednoznačne potvrdzuje toto tvrdenie.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že Kymlicka spochybňuje postoj zámernej nečinnosti štátu, vyplývajúci z liberálnej doktríny o jeho neutralite, pretože znevýhodňuje postavenie menšín. V zmysle tejto doktríny primárnou úlohou štátu v súvislosti s kultúrou je dohliadať na dôsledné uplatňovanie slobody zhromažďovania. Štát sa teda ocitá v pozícii kontrolóra na akomsi trhu s kultúrami, pričom jedinou jeho úlohou je dozerať na to, aby mali všetky kultúry rovnaké podmienky na svoju existenciu. Skutočnosť, že konkrétna kultúra zaniká, pretože realizuje spôsob života, ktorý nie je na tomto trhu považovaný za dostatočne hodnotný na to, aby prilákal ďalších členov, nie je oprávneným dôvodom na intervenciu zo strany štátu (Kymlicka 1995, 108). Kymlicka rozoznáva dve roviny štátnej neutrality. Prvú rovinu by sme mohli označiť ako neutralitu *de iure*, teda formálne oddelenie štátu od etnicity, druhú rovinu ako neutralitu *de facto*, teda skutočnú neutralitu, na základe ktorej štát nezvýhodňuje ani jednu z kultúrnych skupín.

Kymlicka (1995, 113) je presvedčený, že úplné oddelenie štátu od etnicity, ako aj politika zámernej nečinnosti sú len nerealizovateľné abstraktné predstavy,⁷ ktoré prame-

⁶ K problematike ľudských práv pozri napríklad (Pollmann – Lohmann 2017), (Palovičová 2015), (Sedová 2018, 318 – 328).

⁷ Daný názor zastáva aj Charles Taylor (1994, 62).

nia z nedostatočného porozumenia danej problematike. Navyše úsilie štátov uplatňovať neutralitu je vo svojej podstate pokrytecké.⁸ Štáty podľa Kymlicku do existencie jednotlivých kultúr zasahujú napríklad tým, že uprednostňujú jazyk väčšinového obyvateľstva a potom sa pokrytecky odvolávajú na štátnu neutralitu: „Ak vláda podporuje väčšinovú kultúru tým, že verejné inštitúcie a vzdelávací systém používajú jazyk väčšiny, tak argumentom pre neuznanie menšinového jazyka nemôže byť tvrdenie, že by to porušovalo zásadu oddelenia štátu od etnicity“ (Kymlicka 1995, 108). Štát v podstate na začiatku dáva kompetenčnú výhodu jednému hráčovi na trhu kultúr, no zároveň tvrdí, že všetkým poskytuje rovnaké podmienky tým, že ďalej nezasahuje. Rovnaké podmienky súťaže tak majú len jednotlivé menšinové kultúry voči sebe navzájom. Kymlicka pripúšťa, že by bolo možné do istej miery obmedziť nežiaduce dôsledky prostredníctvom zmeny štátnych znakov, štátnych sviatkov, školských prázdnin či dokonca zmenou štruktúry pracovného týždňa do takej podoby, ktorú by bolo možné označiť za neutrálnejšiu. Výsledkom by boli štáty bez oficiálnych štátnych jazykov, s hymnami, ktoré sú zbavené akejkoľvek zmienky o národe, a pracovným kalendárom upraveným do takej podoby, ktorá by bola akýmsi prienikom jednotlivých požiadaviek. Uvedené riešenie by bolo podľa Kymlicku nielen absurdné a nepraktické, ale aj nefunkčné: „Rozhodnutia vlády o jazyku, vnútorných hraniciach, štátnych sviatkoch, štátnych symboloch nevyhnutne reflektujú identitu a potreby určitých etnických a národných skupín. Nie je dôvod popierať túto skutočnosť“ (Kymlicka 1995, 115).⁹ Pokladá za logické, legitímne a nevyhnutné, aby v štátnych inštitúciách a verejných službách dominoval jazyk väčšinového obyvateľstva. Je nemysliteľné, aby štátne inštitúcie a verejné služby používali rôzne jazyky. Občan musí mať istotu jedného jazyka, ktorého znalosť mu umožní komunikovať s verejnými inštitúciami.¹⁰ Jediným východiskom zo súčasného pokrytectva je priznať si skutočnosť, že trh kultúr je narúšaný zo strany štátu nevyhnutným privilegovaním postavenia väčšinovej kultúry a regulovanie tohto javu tým, že ostatným kultúram poskytne určitú formu zvýhodnenia vo forme menšinových práv.

Menšinové práva nie sú podľa Kymlicku jedinou možnosťou ako zlepšiť postavenie menšín. Zásadným krokom je na celospoločenskej úrovni sa stotožniť s faktom, že menšinové kultúry sú v nevýhode. Ak budú jednotlivé štáty akceptovať tento fakt, tak môžu rozvinúť a potom zaviesť nové prístupy štátnej politiky, ktoré tento fakt adekvátne zohľadnia. Jedným z takýchto krokov by mohla byť napríklad úprava hraníc samosprávnych

⁸ Štátnu neutralitu vníma ako pokryteckú aj Michael Walzer, ktorý považuje za nespochybniteľný fakt, že niektoré kultúrne komunity sú v rámci spoločnosti vystavené väčšiemu riziku ako iné. Walzer je však zároveň skeptický v otázke možnosti, prostredníctvom ktorých by bolo možné danú nerovnosť zmierniť (Walzer 1994, 102).

⁹ Jürgen Habermas taktiež konštatuje, že eticko-politické rozhodnutia sú neodmysliteľnou súčasťou politiky (Habermas 1994, 125).

¹⁰ Appiah tento jazyk označuje ako *politický jazyk*. Daný jazyk je jazykom verejnej diskusie v danom štáte a jeho znalosť je nevyhnutným predpokladom pre participáciu občana na verejnom živote. Snaha niektorých štátov o zavádzanie väčšieho počtu politických jazykov prináša podľa Appiaha množstvo komplikácií (Appiah 2005, 102).

celkov do takej podoby, ktorá by menšine umožňovala na národnej úrovni vytvoriť väčšinu v konkrétnom samosprávnom celku (Kymlicka 1995, 112). Lenže takýto prístup pokladá za porušenie princípu oddelenia štátu od etnicity. Preto jediným východiskom je „zabezpečiť, aby princíp, na základe ktorého sú poskytované tie formy podpory, ktorým sa nemožno vyhnúť, bol spravodlivý“ (Kymlicka 1995, 115). Inými slovami, nájsť spôsob, ktorý zabezpečí, že nebudú privilegované len určité skupiny a iné znevýhodňované. Treba dodať, že Kymlicka nenabáda k úplnej rezignácii na snahu o udržiavanie určitého stupňa štátnej neutrality. Liberálny štát by mal zostať neutrálny v tom zmysle, že má ponechať svojim občanom čo najväčšiu slobodu v ich koncepcii hodnôt. Zároveň im musí ponechať dostatočný priestor na prípadnú úpravu či zásadnú zmenu zvolenej koncepcie tým, že bude chrániť ich osobnú autonómiu. Kymlicka teda neútočí na princíp neutrality ako taký, len upozorňuje, že si treba uvedomiť jeho limity. Týmto limitom je potom nutné prispôbiť existujúcu legislatívu.

Kymlickov argument rovnosti. Kymlickov argument v prospech menšinových práv, označovaný ako argument rovnosti (*Equality argument*), možno zhrnúť do nasledujúcej podoby. Každý liberálny štát je založený na báze určitých kultúrnych noriem a zvyklostí, ktoré odzrkadľujú kultúru väčšinového obyvateľstva, v dôsledku čoho sa menšiny ocitajú v znevýhodnenej pozícii. Väčšinové obyvateľstvo totiž môže žiť v súlade so svojimi vlastnými kultúrnymi normami. Kymlicka sa tak snaží preukázať, že členovia minority musia čeliť určitému druhu znevýhodneniu (Kymlicka 1995, 110), ktorých kompenzácia nevyhnutne predpokladá zavedenie menšinových práv.¹¹ Najzrejmejším znevýhodnením je prípad, keď je konkrétna kultúrna norma, hodnota či zvyklosť menšiny nezlučiteľná s pravidlami, ktorými sa riadi majorita. O menej zrejmom znevýhodnení môžeme hovoriť v súvislosti so skutočnosťou, že príslušníci menšinových skupín nemajú, na rozdiel od väčšinového obyvateľstva, spravodlivý prístup ku kultúrnej štruktúre, ktorá by im umožňovala žiť v súlade s ich hodnotami a normami.

Pôvod nespravodlivého znevýhodnenia Kymlicka ilustruje prostredníctvom Dworkinovho myšlienkového experimentu o aukcii,¹² pričom ho zásadne modifikuje (Kymlicka

¹¹ Kymlicka nie je jediný, kto prichádza k takému záveru. Van Waarden rovnako konštatuje, že „liberálny štát nemôže byť neutrálny ohľadom jazyka, školstva, dní pracovného voľna a podobne, a mal by preto napraviť znevýhodnenia, ktoré s tým súvisia“ (van Waarden 2014, 530).

¹² Dworkin nás nabáda k tomu, aby sme si predstavili loď plaviacu sa po oceáne (Dworkin 1981, 285). Búrka loď zaženie na útesy, v dôsledku čoho sa skupina stroskotancov ocitne na opustenom ostrove. Tento ostrov poskytuje dostatočné množstvo voľne dostupných prostriedkov, ktoré treba rozdeliť. Stroskotanci sa navzájom dohodnú na tom, že prostriedky majú byť rozdelené rovnomerne medzi všetkých. V súlade s tým zaviedli pravidlo, ktoré Dworkin označuje ako test závidi (*envy test*), podľa ktorého je rozdelenie prostriedkov platné len v prípade, že nikto nezavídí prostriedky pridelené ostatným. Stroskotanci si medzi sebou zvolia jedného, ktorý má za úlohu rozdeliť všetky prostriedky ostrova do rovnakých samostatných celkov (odhliadnime od skutočnosti, že existujú prostriedky, ktoré nie je možné tak ľahko kvantifikovať ako úrodnosť pôdy, dojivosť kráv, atď.). Takýmto spôsobom sa vytvorí určitý počet celkov (každý celok obsahuje kombináciu prostriedkov), ktorý sa rovná počtu stroskotancov. Náhodné rozdelenie jednotlivých celkov (baličkov) podľa Dworkina nemôže splniť test závidi. Hypote-

1989, 188). Kymlicka na rozdiel do Dworkina hovorí o dvoch lodiach, prvá je veľká s vysokým počtom pasažierov a druhá malá s nízkym počtom pasažierov. Obe lode stroskotajú na opustenom ostrove rovnako ako v Dworkinovom koncepte, no aukcia prebieha bez toho, aby stroskotanci vraky lodí opustili, pričom obidve lode majú k dispozícii informácie o prostriedkoch, ktoré ostrov poskytuje. Aukcia prebieha elektronicky prostredníctvom počítačov na obidvoch palubách. Po ukončení aukcie stroskotanci z oboch lodí vystúpia na pevninu a zistia, že pasažieri veľkej lode sú inej národnosti ako pasažieri malej lode.¹³

Kymlickova interpretácia aukcie obsahuje pomerne problematický predpoklad, že komunikácia počas elektronickej aukcie prebiehala v akomsi spoločnom počítačovom jazyku, čo znemožnilo zistiť, že materinský jazyk obidvoch posádok nie je totožný. Pasažieri z menšej lode navyše zisťujú, že ich prostriedky, ktoré nakúpili prostredníctvom aukcie, sú rozmiestnené po celom ostrove. Používanie nadobudnutých prostriedkov tak vyžaduje vzájomnú kooperáciu všetkých stroskotancov. Podstata Kymlickovej verzie experimentu tkvie v tvrdení, že stroskotanci z menšej lode sa ocitajú v znevýhodnenej pozícii, pretože musia prispôbovať svoj spôsob života cudzej väčšinovej kultúre. Ak totiž predpokladáme, že noví obyvatelia ostrova vytvoria štát vrátane infraštruktúry a štátnych inštitúcií, tak tie budú nevyhnutne odrážať väčšinovú kultúru a jej spôsob života (v tomto prípade kultúru obyvateľov z väčšej lode). Stroskotanci pochádzajúci z menšej lode sa tak budú musieť prispôbovať cudzej štátnej legislatíve, vzdelávaciemu systému, jazyku atď. Dworkinov princíp testu závisťi tak podľa Kymlicku nie je naplnený. Kymlicka však upozorňuje, že v tomto prípade nejde o závisť samotných prostriedkov, ale o kontext (využívanie prostriedkov vo vlastnej kultúrnej komunite), v ktorom môžu pasažieri z väčšej lode tieto prostriedky využívať. Kymlicka je presvedčený, že existencia jedinej spoločenskej štruktúry, ktorá odráža spôsob života majority, má za následok, že členovia menšinových skupín musia v úsilí o zachovanie svojho spôsobu života vynaložiť dodatočné zdroje. Vzniká tak výrazný nepomer medzi prostriedkami dostupnými pre každodenný život na strane menšinového obyvateľstva v porovnaní s majoritou.

Kymlicka vzápätí rozmýšľa nad možnými alternatívnymi riešeniami. Jedným z nich by mohlo byť opätovné uskutočnenie aukcie s podmienkou, že výsledné prerozdelenie

tický by som totiž mohol dostať súbor prostriedkov, ktorý by napríklad obsahoval veľmi kvalitnú pôdu, ale malý počet hospodárskych zvierat. Ja sám však nemám záujem o poľnohospodársku činnosť a radšej by som sa venoval chovu. V takejto situácii potom závidím tomu, kto dostal súbor prostriedkov s väčším množstvom zvierat. Náhodné rozdelenie preto v tomto prípade nemôžeme považovať za platné, pretože v dostatočnej miere neodráža individuálne preferencie zúčastnených. Najvhodnejší spôsob na dosiahnutie rovnosti rozdelenia prostriedkov podľa Dworkina zabezpečíme aukciou. Menou, v ktorej budú môcť účastníci aukcie prihadzovať, majú byť mušle (každý dostane rovnaký počet), ktoré sú na tento účel vhodné, keďže ako také nemajú žiadnu hodnotu. Každý prostriedok na ostrove tak bude predložený na aukciu, v rámci ktorej si každý účastník môže prihadzovať na konkrétnu položku s ohľadom na svoje osobné preferencie. Výsledné prerozdelenie tak podľa Dworkina zodpovedá princípu stanovenému v teste závisťi (Dworkin 2002, 66 – 69). Bližšie o tejto téme Palovičová (2014, 20 – 29).

¹³ Dworkin vo svojom experimente nevenuje národnosti posádky žiadnu pozornosť.

prostriedkov má nadobudnúť podobu, v ktorej nebudú prostriedky v rukách menšiny rozmiestnené po celom ostrove, ale situované na určitú oblasť ostrova. V takomto prípade bude menšina sústredená na menšom území, čo jej umožní samostatnú správu takejto oblasti, ktorá bude odrážať ich vlastnú kultúru. Realizácia uvedenej podmienky vyžaduje zásah už do procesu aukcie, a to zavedením princípu, ktorý by kompenzoval existujúcu nespravodlivosť tým, že by napríklad tejto menšine prednostne umožnil nákup prostriedkov, ktoré sa nachádzajú vo vymedzenej oblasti. Uvedený princíp je vo svojej podstate formou menšinových práv posilňujúcich samosprávu minorít, ktorý je – podobne ako iné menšinové práva – podľa Kymlicku jedinou možnou odpoveďou na znevýhodnené postavenie menšín.¹⁴

Kymlicka zdôvodňuje potrebu vlastného územia pre kultúrnu menšiny troma argumentmi. Prvý je založený na predpoklade, že niektoré kultúrne skupiny si chcú, na rozdiel od majoritnej populácie, zachovať svoj tradičný spôsob života. Druhý argument sa odvíja od nedobrovoľnej asimilácie, z tohto pohľadu sa vyčlenené územia stávajú posledným útočiskom v záujme zachovania vlastnej kultúry. Tretím argumentom je význam daného územia, ktoré pre menšiny nie je len priestorom na život, ale má pre nich aj zásadný kultúrny a náboženský význam (Bauböck 2000, 386).

Kymlicka nepopiera skutočnosť, že práva tohto druhu zavádzajú zreteľné obmedzenia pre členov väčšinovej populácie tým, že im stavajú oveľa väčšiu bariéru pre vstup do určitých oblastí. Vlastná samospráva oblastí s pôvodným obyvateľstvom sa podľa Kymlicku nemôže zaoberať bez obmedzovania mobility, vlastníckych práv a voličských práv občanov, ktorí obývajú toto územie, ale nepatria k tejto skupine (Kymlicka 1989, 138). Kymlicka je presvedčený, že obeta, ktorú musí väčšinová spoločnosť v súvislosti s akceptáciou tejto bariéry priniesť, je podstatne menšia ako tá, ktorú musia priniesť menšiny v prípade absencie týchto opatrení (Kymlicka 1995, 109). Uvedenou obetou zo strany menšín má Kymlicka na mysli stratu kultúry. Proti Kymlickovmu návrhu možno namietať, že stavia na predpoklade priority hodnoty kultúry a komparácii obety, ktorú musia jednotlivé strany priniesť. Takéto porovnávanie však nevyhnutne oplýva veľkou mierou subjektivity a je simplifikáciou veľmi zložitej problematiky.

Treba dodať, že v Dworkinovej koncepcii je metafora aukcie analógiou voľného trhu. Kymlicka využíva túto analógiu, aby poukázal na to, že trhový mechanizmus síce je schopný zabezpečiť spravodlivé rozdelenie prostriedkov, no zlyháva v tom, že nedokáže zohľadniť kontext, v ktorom sú nadobudnuté prostriedky neskôr využívané. Menšiny sa tak ocitajú v znevýhodnenej pozícii nutnosťou vynakladať dodatočné prostriedky, keďže žijú v prostredí, ktoré odráža kultúrne potreby majoritného obyvateľstva. Navyše Dworkin (2002, 69) si je plne vedomý, že v procese aukcie zohráva úlohu množstvo okolností, na ktoré jednotliviec nemá žiadny – alebo má len minimálny – vplyv. Ojedinelosť konkrétnych preferencií sa napríklad stáva v procese aukcie výhodou. Táto skutočnosť sa

¹⁴ Takýto prístup uplatňuje napríklad Kanada, kde sú v záujme ochrany pôvodného obyvateľstva zavedené nariadenia znemožňujúce alebo cenovo znevýhodňujúce predaj či prenájom domácej pôdy cudzincom (Tomasi 1995, 581).

v súvislosti s Kymlickovou argumentáciou môže javiť ako paradoxná, keďže práve nedostatočná koncentrácia ľudí s rovnakými preferenciami na istom území podľa jeho názoru znemožňuje bezprostredné využívanie nadobudnutých zdrojov. Dworkin je však na rozdiel od Kymlicku presvedčený, že samo prerozdelenie prostriedkov možno napriek týmto okolnostiam pokladať za spravodlivé.

Limity Kymlickovej variácie Dworkinovej aukcie. Voči Kymlickovej variácii Dworkinovho myšlienkového experimentu, ako aj voči záverom, ktoré z nej autor vyvodil, možno formulovať tri zásadné námietky. Prvá námietka sa týka uplatniteľnosti takého prístupu v reálnych podmienkach súčasných štátov. Kymlickova argumentácia má podľa nášho názoru validitu, pokiaľ ide o rámec a formuláciu, v ktorej je aplikovaná, pretože menšine poskytuje plnohodnotnejší priestor pre existenciu v súlade s vybraným spôsobom života. Nazdávame sa však, že pri pokusoch o jej aplikáciu v reálnych podmienkach narazíme na niekoľko problémov. Jedným je skutočnosť, že v Kymlickovom myšlienkovom experimente sa stroskotanci ocitajú na ostrove, teda na voľnej pôde, na ktorú nemá nikto prednostný historický nárok. V takomto prípade teda možno hovoriť o distribúcii novonadobudnutých zdrojov. Kymlicka sa tým vyhol jednému z najväčších zdrojov konfliktov multikultúrnej spoločnosti, ktorý vyplýva z navzájom nezlučiteľných nárokov na územie, ako aj z faktu, že uplatnenie tohto princípu by si v súčasných podmienkach vyžadovalo redistribúciu zdrojov, ktoré už niekto vlastní. Štát by tak vo väčšine prípadov v úsilí o naplnenie tejto koncepcie musel autoritatívne zasiahnuť do vlastníckeho práva jednotlivca a odobrať mu jeho majetok, aby tento majetok mohol vzápätí prideliť jednotlivcovi, ktorý je príslušníkom menšiny, s cieľom zabezpečiť menšine dostatočne veľké územie na vytvorenie vlastnej samosprávy. Takýto zásah by viedol k nespokojnosti väčšinového obyvateľstva a zrejme by v konečnom dôsledku len prehlboval vzájomnú neznášanlivosť.

Druhá námietka súvisí práve s Kymlickovou hlavnou úpravou Dworkinovho myšlienkového experimentu, a to s existenciou dvoch lodí rôznej veľkosti. V tomto prípade musíme opäť upozorniť, že takáto situácia nezodpovedá problémom, ktorým musia štáty prostredníctvom multikultúrnej politiky čeliť. Pre adekvátnejšiu aplikovateľnosť preto navrhujeme Kymlickovu úpravu pozmeniť do nasledujúcej podoby: namiesto dvoch lodí rôznej veľkosti si predstavme napríklad šesť lodí, ktorých veľkosť sa významne líši, teda sa tam nachádzajú veľmi veľké, stredné aj malé lode. Takáto predstava podľa nášho názoru adekvátnejšie zodpovedá súčasnej situácii.¹⁵ Naša úprava by pravdepodobne mala za následok vznik spoločnosti, v ktorej by existovali napríklad tri dominantné kultúry, najväčšia loď by tvorila väčšinu a dve menšie by mali vlastnú samosprávu na vyhradenej časti ostrova. Ostatné tri menšiny by pravdepodobne nemohli vytvoriť samosprávne časti, pretože by im to jednoducho ich počet neumožňoval. Nevyhnutným krokom by muselo byť určenie istých podmienok, ktoré by museli jednotlivé menšiny splniť, aby im bolo počas aukcie udelené právo prednostného nákupu. Jednou z najdôležitejších podmienok

¹⁵ Považujeme pritom za paradoxné Kymlickovo upozornenie na skutočnosť, že jeho verzia myšlienkového experimentu odráža reálnu situáciu adekvátnejšie ako Dworkinova.

by sa tak zrejme stal počet týchto členov. Otáznym sa však stal proces určenia tohto počtu, ako aj skutočnosť, že postupom času by ich počet mohol potenciálne klesať, čo by nevyhnutne paralyzovalo ich samosprávu.

Treba dodať, že v súčasných štátoch máme veľa práve takých menšín, ktorým počet ich členov neumožňuje vytvoriť si vlastnú samosprávu. Kymlickova koncepcia ich pozíciu vôbec nereflektuje. Tieto menšiny by boli obklopené väčšinou spoločnosťou a museli by svoj život podriaďovať jej pravidlám, čo by ich v kontexte Kymlickovej predchádzajúcej argumentácie vystavovalo znevýhodneniu. Dworkinov test zúžitosti by tiež nebol splnený, keďže príslušníci týchto menšín by – Kymlickovými slovami – nezávideli „kontext použitia“ nadobudnutých zdrojov len príslušníkom väčšiny, ale aj ostatným menšinám, ktoré boli dosť početné na to, aby mohli vytvoriť vlastnú samosprávu. Jeho koncepcia teda v skutočnosti nerieši znevýhodnené postavenie menšinového obyvateľstva ako celku, ale len príslušníkov tých menšín, ktoré sú dostatočne početné a dostatočne vnútorne usporiadané na vytvorenie vlastnej samosprávy.

Tretia námietka sa týka všeobecného princípu, na ktorom je Kymlickovo riešenie multikultúrnej spoločnosti postavené. Kymlicka totiž konštatuje znevýhodnené postavenie menšín, ktoré kompenzuje tým, že im umožní vytvorenie vlastnej samosprávy na vyhradenom území. Podstatou znevýhodnenia je podľa neho závislosť menšín na majorite a nutnosť ich každodenného kontaktu a jeho riešením čo najväčšie obmedzenie tohto kontaktu. Otázne je, či adekvátnym riešením medzikultúrnych konfliktov môže byť čo najväčšie obmedzenie vzájomného kontaktu dotknutých skupín. Nazdávame sa totiž, že nedostatok kontaktu medzi jednotlivými skupinami je v skutočnosti príčinou súčasných problémov spojených s multikultúrnou spoločnosťou a nie ich riešením.¹⁶ Práve absencia vzájomného kontaktu sa totiž v súčasnosti označuje za príčinu údajnej smrti multikulturalizmu a zároveň je dôvodom jeho najväčšej kritiky.

Záver. V štúdiu sme analyzovali Kymlickovu argumentáciu v prospech menšinových práv. Kymlicka argumentuje v prospech koexistencie separátnych kultúrnych skupín s vlastným územím, samosprávu a vlastným vzdelávacím systémom. Uvedený model podľa jeho názoru ochráni členov týchto menšinových skupín pred znevýhodnením a zároveň im umožní zachovať si svoje kultúrne dedičstvo, tradície a preferovaný spôsob života. S jeho koncepciou však súvisí niekoľko problémov. Predovšetkým je aplikovateľná len v špecifických podmienkach, ktoré umožňujú oddelený život kultúrnych skupín na vlastných územiach. Druhým problémom je skutočnosť, že jeho argumentácia sa nesústreďuje na pomoc všetkým znevýhodneným skupinám, ale len tým, ktoré sú dostatočne veľké na to, aby mohli vytvoriť vlastnú samosprávu. Ostatné menšinové skupiny ponecháva v ich znevýhodnenej pozícii. Posledným, no zároveň najväčším problémom je fakt, že vedie k oddelenému životu kultúrnych skupín, teda nie k vytvoreniu pluralitnej multikultúrnej heterogénnej spoločnosti, ale k vytvoreniu heterogénnej spoločnosti zloženej z homogénnych, navzájom uzavretých častí. Z uvedených dôvodov sa nazdávame, že

¹⁶ Pozri (Grillo 2005), (Sartori 2005).

Kymlickom navrhované opatrenia v skutočnosti neriešia problémy súvisiace s kultúrnou diverzitou. Práve vzájomná izolácia je totiž jednou z príčin prehlbovania medzikultúrnych konfliktov. V zhode s názorom Amartya Sena (2006, 156 – 160) sme presvedčení, že koexistenciu navzájom uzavretých kultúrnych skupín nemožno nazývať multikulturalizmom. Adekvátnejším označením daného druhu koexistencie je podľa Senovho názoru termín pluralitný monokulturalizmus (Sen 2006, 156).

Literatúra

- APPIAH, A. K. (2005): *The Ethics of Identity*. Princeton: Princeton University Press.
- BAUBÖCK, R. (2000): Why Stay Together? A Pluralist Approach to Secession and Federation. In: Will Kymlicka – Wayne Norman (eds): *Citizenship in Diverse Societies*. New York: Oxford University Press, 366 – 394.
- CÍBIK, M. (2011): Kant a Rawls o neutralite liberálneho štátu. *Filozofia*, 66 (5), 481 – 485.
- DWORKIN, R. (1981): What is Equality? Part 2: Equality of Resources, *Philosophy & Public Affairs*, 10 (4), 283 – 345.
- DWORKIN, R. (2002): *Sovereign Virtue. The Theory and Practice of Equality*. Cambridge; London: Harvard University press.
- GRILLO, R. D. (2005): *Backlash Against Diversity? Identity and Cultural Politics in European Cities*. Centre on Migration, Policy & Society.
- HABERMAS, J. (1994): Struggles for Recognition in the Democratic Constitutional State. In: Taylor, C.: *Multiculturalism. Examining the politics of recognition*. Princeton: Princeton. 107 – 148.
- HINMAN, L. M. (2008): *Ethics. A Pluralistic Approach to Moral Theory*. Belmont: Wadsworth
- JOPPKE, C. (2017): *Is Multiculturalism Dead? Crisis and Persistence in the Constitutional State*. Cambridge; Malden: Polity Press.
- KUKATHAS, C. (2003): *The liberal archipelago. A theory of diversity and freedom*. New York: Oxford University Press.
- KYMLICKA, W. (1989): *Liberalism, Community and Culture*. Oxford: Clarendon Press.
- KYMLICKA, W. (1995): *Multicultural Citizenship. Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press.
- KYMLICKA, W. (2009): *Multicultural Odysseys. Navigating the New International Politics of Diversity*. Oxford: Oxford University Press.
- KYMLICKA, W. (2010): Testing the liberal multiculturalist hypothesis. Normative theories and social science evidence. *Canadian Journal of Political Science*, 43(2), 257 – 271.
- LUKES, S. (2008). *Moral relativism*. New York: Picador.
- MACIEL, R. (2014): The future of liberal multiculturalism. *Political Studies Review*, 12(3), 383 – 394.
- MODOOD, T. (2013): *Multiculturalism A Civic idea*. Second edition, Cambridge: Polity.
- PALOVIČOVÁ, Z. (2014): *Spravodlivosť ako problém sociálnej filozofie*. Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave.
- PALOVIČOVÁ, Z. (2015): Ambivalentnosť ľudských práv a neurčitost' ich pojmu z pohľadu filozofie. *Filozofia* 70 (9), 759 – 769.
- PALOVIČOVÁ, Z. (2017): Ambivalentnosť ľudských práv a neurčitost' ich pojmu z pohľadu filozofie. Bratislava: Veda.
- PAREKH, B. (2000): *Rethinking Multiculturalism. Cultural Diversity and Political Theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- PATTEN, A. (2014): *Equal Recognition. The Moral Foundations of Minority Rights*. Princeton: Princeton University Press.
- POLLMANN, A., LOHMANN, G. (2017): *Ľudské práva. Interdisciplinárna príručka*. Bratislava: Kalligram.

- SARTORI G. (2005): *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci. Esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán.
- SEDOVÁ, T. (2018): Jánusovská tvár ľudských práv: medzi ľudskou dôstojnosťou a právom mať práva. Na margo troch kníh o problematike ľudských práv. *Filozofia*, 73 (4), 318 – 328.
- SEN, A. (2006): *Identity and Violence. The Illusion of Destiny*. London; New York: Norton & Company.
- TAYLOR, Ch. (1994): *Multiculturalism. Examining the politics of recognition*. Princeton: Princeton University Press.
- TOMASI, J. (1995): Kymlicka, Liberalism, and Respect for Cultural Minorities. *Ethic, An International Journal of Social, Political, and Legal Philosophy*, 105 (3), 580 – 603.
- VAN WAARDEN, B. (2014): Amartya Sen's identity pluralism applied to Will Kymlicka's liberal multiculturalism. *International journal on minority and group rights*, 21 (4), 527 – 546.
- VITIKAINEN, A. (2015): *The limits of liberal multiculturalism. Towards an individuated approach to cultural diversity*. New York: Palgrave Macmillan.
- WALZER, M. (1994): Commnet. In: Taylor, C (ed.): *Multiculturalism. Examining the politics of recognition*. ed. Amy Gutmann. New Jersey: Princeton, 99 – 103.

Príspevok vznikol na Katedre filozofie a aplikovanej filozofie FF UCM v Trnave ako súčasť riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0563/18 *Filozofická analýza stierania hraníc v modernom biodis-kurze*.

Lukáš Labuda
Katedra filozofie a aplikovanej filozofie
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Námestie J. Herdu 2
917 01 Trnava
Slovenská republika
e-mail: lukaslabuda@gmail.com